

Anita Famuła

Nauczyciel w oczach gimnazjalistów

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (20-21), 139-148

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nauczyciel w oczach gimnazjalistów

Wprowadzenie

Wdrożenie reformy systemu edukacji, zaowocowało pojawieniem się w strukturze oświaty „nowego typu” szkoły - gimnazjum. Nauczyciel - w tej nowej szkole - miał być ważną postacią. Podkreślano, że ma on być animatorem, wykonawcą, adresatem oczekiwań całej społeczności szkolnej. Z tego też względu w gimnazjum zatrudnieni mieli być najlepsi nauczyciele¹.

Szczególne role nauczyciela w gimnazjum wynika z faktu, że przejmuje on opiekę nad młodymi ludźmi, którzy znajdują się w specyficznym okresie swojego rozwoju. Młody człowiek wkracza na trudną drogę poszukiwania swojej tożsamości, na której będzie potrzebował wsparcia od najbliższego otoczenia: rodziców, rodzeństwa, nauczycieli i rówieśników. Dlatego można mówić o pewnej wrażliwości dorastającej młodzieży na informacje pochodzące z zewnątrz, a dotyczące różnych aspektów jej osoby.

Gimnazjum, szczególnie przez działania zatrudnionych w nim nauczycieli, może więc spełnić w życiu młodych ludzi bardzo ważną rolę poprzez stworzenie w nim możliwości doświadczania przez uczniów specyficznych dla ich właściwości rozwojowych sytuacji poznawczych oraz społecznych.

W niniejszym tekście przedmiotem uwagi będzie obraz nauczyciela konstruowany przez uczniów gimnazjum jak również próba wskazania doświadczeń jakie dostarczane są młodym ludziom w związku z posiadaną przez nich reprezentacją² nauczycieli. Zanim przejdę do analizy uzyskanych wyników badań zarysuję mechanizm powstawania obrazu. Na tym tle - przywołując wybrane podejścia - przedstawię właściwości osobowe, dydaktyczne i wychowawcze, które są elementami składowymi obrazu nauczyciela - wychowawcy.

---

¹ por. MEN, Reforma Systemu Edukacji, Projekt, Warszawa, 1999.

² Przyjmij za K. Konarzewskim (Problemy i schematy, Pierwszy rok nauki szkolnej dziecka, Warszawa 1995), że reprezentacja osoby (nauczyciela) to wiedza o niej jaką posiada drugi człowiek (uczeń). W skład reprezentacji obok informacji o jednostce wchodzi również ślady uczuć, które on wzbudza oraz kontekst w którym występuje.

Powstawanie i rola schematu nauczyciela

Wzajemne interakcje, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi jednostkami, umożliwiają powstawanie reprezentacji poznawczej drugiej osoby. Powstanie obrazu drugiego człowieka umożliwia ludziom spostrzeganie innych w specyficzny sposób. Informacje składające się na ową reprezentację pochodzą z dwóch źródeł: wiadomości przekazywanych przez innych członków społeczeństwa podczas socjalizacji pierwotnej oraz na drodze własnych doświadczeń jednostki. W taki sposób kształtuje się również schemat nauczyciela. Początkowo - jak zauważył M. Gilly - „dziecko słucha opowiadań o nauczycielu, bawi się w nauczyciela i to stanowi jądro konstytutywne, wokół którego będą się organizować pierwsze wyobrażenia tej nieznannej osobistości”³. W chwili gdy dziecko idzie do szkoły⁴, zdobywa dodatkowe doświadczenia, które powodują rekonstrukcję obrazu nauczyciela. Doświadczenia te podlegają dalszej rekonstrukcji w toku pokonywania przez ucznia kolejnych etapów edukacyjnych. Tak więc w miarę rozwoju jednostki obraz innych ludzi staje się coraz bardziej zróżnicowany. K. Skarżyńska podkreśla, że wraz z wiekiem wzrasta liczba kategorii opisowych dotyczących psychologicznych właściwości człowieka, a maleje liczba kategorii oceniających. Zjawisko to wynika z faktu, iż wraz z rozwojem poznawczym pojawia się u jednostki zdolność do decentracji interpersonalnej⁵, czyli umiejętności uwzględniania w ocenach ludzi punktów widzenia innych osób, rozpatrywania ich zachowań z innych perspektyw.

Przyjmuję, że na obraz nauczyciela składa się całościowy kształt wiedzy uczniów o profesjonalnym funkcjonowaniu nauczyciela, jego osobowości, zachowaniu, funkcjach oraz roli. Ludzie najpierw próbują kategoryzować innych korzystając z etykiet dostarczonych explicite lub dopasowując indywidualne atrybuty do prototypu bądź egzemplarza kategorii

To jaki obraz nauczyciela został zakodowany w strukturach poznawczych uczniów, będzie wpływało na zachowanie się i postawę uczniów wobec nauczycieli. Bo wiem - jak podkreśla Tomasz Maruszewski - „sięgając po zasób posiadanych kategorii, często z miejsca zyskujemy poczucie, że generalnie rozszyfrowaliśmy osobę, z którą zetknęliśmy się po raz pierwszy”⁶.

³ M. Gilly, *Nauczyciel - uczeń. Role instytucjonalne a reprezentacje*, Warszawa 1987, s. 56

⁴ szerzej na temat wpływu doświadczeń na obraz nauczyciela w pierwszych latach nauki dziecka pisali: M. Gilly, *Nauczyciel - uczeń. Role instytucjonalne a reprezentacje*, Warszawa 1987; M. Nyczaj - Drag, *Oczekiwania a doświadczenia dzieci w pierwszym roku nauki*, Zielona Góra 2001.

⁵ Por. J. Piaget, *Studia z psychologii dziecka*, Warszawa, 1966; K. Skarżyńska, *Spostrzeganie ludzi*, Warszawa 1981.

⁶ T. Maruszewski, *Poznanie, afekt, zachowanie*, Warszawa 1993, s. 23.

Wiedza o nauczycielu pełni więc funkcję regulacyjną⁷ szkolnych zachowań uczniów. Zdaniem M. E. Babiuch „ten rodzaj wiedzy jest niesłuchanie przydatny uczniom, wręcz nieodzowny, umożliwi bowiem przewidywanie reakcji nauczyciela i dostosowanie własnych zachowań do jego oczekiwań”⁸.

Młodzież budując schemat nauczyciela stosuje kategorie zgodne z założonym rejestrem symbolicznym a nie tylko emocjonalnym.

W wyniku wzajemnych interakcji zachodzących w szkole, w świadomości uczniów odzwierciedlają się właściwości nauczyciela. Nie jest im obojętne jaki nauczyciel ich uczy.

Struktury wiedzy jakie tworzymy, aby reprezentować świat zewnętrzny, dostarczają wskazówek, jak interpretować napływające dane.

Właściwości osobowościowe i postawy nauczycieli

Właściwy przebieg procesu edukacyjnego uzależniony jest - co zostało zaakcentowane już wcześniej - między innymi od pożądaných i niepożądaných właściwości nauczyciela. W literaturze z zakresu pedeutologii można znaleźć szereg klasyfikacji właściwości określających nauczyciela, wyodrębnionych zarówno na drodze analizy literatury, jak również na drodze dociekań empirycznych. W rozważaniach podkreśla się właściwości specyficzne dla pracy nauczyciela⁹ lub właściwości uniwersalne dla różnych zawodów¹⁰. Niektórzy autorzy¹¹ poprzestają na wylczeniu tych cech, inni¹² zaś dodatkowo dokonują podziału na pozytywne i negatywne, które z kolei są klasyfikowane według różnych kryteriów¹³. Jednoznaczne określenie właściwości nauczyciela jest niemożliwe ze względu na dynamiczny charakter jego osobowości. Należy jednak pamiętać, że właściwości nauczyciela

---

⁷ Por. J. Trzebiński, Rola schematów poznawczych w zachowaniach społecznych, w: Psychologia spostrzegania społecznego, red. M. Lewicka, J. Trzebiński, Warszawa 1985, B. Wojciszke, Psychologia społeczna, system społeczny i sposoby spostrzegania ludzi, Gdańsk 1986.

⁸ M. E. Babiuch, Wiedza potoczna uczniów o szkole, w: Wiedza potoczna uczniów o szkole, red. E. Dryll, J. Trzebiński, Warszawa 1994, s.90.

⁹ Szerzej; M. Kozakiwiecz, Pedeutologia - nadzieje i możliwości, „Nowa Szkoła”, 1995, nr 5.

¹⁰ Np. W. Okoń, Problemy osobowości nauczyciela, (w:) Osobowość nauczyciela, red. W. Okoń, Warszawa 1959

¹¹ W. Choma, Nauczyciel w oczach uczniów, „Wychowanie” 1962, nr 18 i 21.

¹² A. Janowski, Nauczyciele szkół średnich w ocenach młodzieży, „Badania Oświatowe” 1976, nr 1; A. Kusztelak, Stosunek nauczyciela do ucznia w opiniach uczniów szkoły podstawowej i średniej, „Życie Szkoły”, 1976, nr10.

¹³ J. Kozłowski, D. Łappo, Charakterystyka nauczycieli najbardziej cenionych przez uczniów, „Życie Szkoły”, 1966, nr10; J. Stefanovic, Psychologia wzajemnych kontaktów nauczycieli i uczniów, Warszawa, 1976.

stanowią bardzo ważny czynnik kształtujący stosunki nauczyciela z uczniami, a wpływ tych właściwości, co jest niejednokrotnie podkreślane przez badaczy przedmiotu¹⁴ jest silny i niezaprzeczalny. Czesław Banach opracowała hierarchiczny układ cech osobowościowych nauczyciela, zaliczając do nich:

- „otwartość i umiejętność kontaktu z młodzieżą, empatia;
- kompetentność merytoryczna i metodyczna;
- poszanowanie godności ludzkiej;
- sprawiedliwość i obiektywizm w ocenianiu uczniów ;
- dialogowość, negocjacyjność, konsekwencja w postępowaniu, wspomaganie w kłopotach;
- dyscyplina i wymagalność, konsekwencja w postępowaniu, wspomaganie w kłopotach;
- tolerancja, kultura ogólna i pedagogiczna;
- umiejętność planowania i organizowania pracy własnej i zbiorowej;
- motywacja i umiejętności samokształcenia oraz doskonalenia swojego warsztatu pracy;
- poczucie humoru.”¹⁵

Powyższe cechy, w literaturze, są rozpatrywane w pięciu grupach. I tak wskazuje się na właściwości osobowe, intelektualne, dydaktyczne, wychowawcze oraz właściwości zewnętrzne. Jak wspomniałam wcześniej reprezentacja nauczyciela zależy od wieku dziecka. Dojrzałość intelektualna i społeczna uczniów powoduje, że coraz częściej w tworzonych przez nich obrazach nauczyciela ważną rolę odgrywają czynniki związane z „umiejętnością jasnego i interesującego przekazywania wiedzy przez nauczyciela, jego sprawnością w kierowaniu pracą uczniów, stawianiem i egzekwowaniem wymagań, sposobem udzielania informacji zwrotnych uczniom, sprawiedliwością oraz osobistym zaangażowaniem”¹⁶.

Dlatego też „nauczyciel wciąż winien pamiętać, że jest odbierany jako wzór do naśladowania, ponieważ zapominając o tym, osłabia nieraz na zawsze u uczniów zainteresowanie nauką i kształtuje niewłaściwe postawy wobec innych ludzi, grup czy społeczeństw”¹⁷.

---

¹⁴ szerzej na ten temat piszą m. in. H. Rowid, *Podstawy i zasady wychowania*, Warszawa 1957, J. Stefanovic, *Psychologia wzajemnych kontaktów nauczycieli i uczniów*, Warszawa 1976.

¹⁵ Cz. Banach, *Cechy osobowościowe nauczyciela*, „Nowa Szkoła” 1995, nr 3, s. 157.

¹⁶ M. E. Babiuch, *Wiedza potoczna uczniów o szkole*, w: *Wiedza potoczna uczniów o szkole*, red. E. Dryll, J. Trzebiński, Warszawa 1994, s. 94.

¹⁷ S. Korczyński, *Obraz nauczyciela*, Opole 2002, s.41.

Obraz nauczyciela w oczach gimnazjalistów

Pomimo, iż w przepisie roli zawodowej nauczyciela przeplatają się ze sobą podejmowane przez niego działania dydaktyczne, wychowawcze oraz osobowościowe, jednak ze względów metodologicznych postanowiłam dokonać podziału właściwości osobowościowych na trzy grupy: właściwości dydaktyczne, wychowawcze, osobowe (za J. Stefanovic¹⁸). Właściwości wychowawcze będą rozumiały zatem jako właściwości, które przejawiają się w wąsko rozumianym wychowaniu, jak również stosunku nauczyciela do uczniów. Na właściwości dydaktyczne nauczyciela będą składały się cechy związane z wyjaśnianiem i podawaniem nowego materiału, sprawdzaniem wiadomości uczniów, procesem oceniania jak również z pomocą, jaką udziela nauczyciel uczniom. Natomiast do cech składających się na osobowe właściwości nauczyciela będą zaliczały cechy charakteru i temperamentu nauczyciela. Do tej grupy można zaliczyć takie cechy jak: sumienność i obowiązkowość, punktualność, predyspozycje organizatorskie, nieuleganie nastrojom, umiejętność panowania nad sobą oraz wygląd zewnętrzny nauczyciela. Powyższy podział pozwala na zwrócenie uwagi na te zachowania nauczyciela, które z jednej strony wyznaczają i określają relacje typu nauczyciel - uczeń, z drugiej ukazują nauczyciela jako dydaktyka, mającego nauczać i przekazywać określone treści programowe, jak również na te cechy, które ukazują samego nauczyciela - osobę o określonej strukturze psychofizycznej i określonym temperamencie.

Pamiętając o tym, że nauczyciel w gimnazjum pełni szczególnie ważną rolę (o czym wspominałam wcześniej) postanowiłam przekonać się jaki obraz nauczyciela „malują” uczniowie gimnazjów, znajdujących się w centrum średniego miasta, jakim jest Zielona Góra. W celu przeprowadzenia badań w sposób losowy wybrane zostały trzy gimnazja, w których z kolei wylosowano po jednej klasie. Badania przeprowadzone zostały wśród 90 uczniów (52 dziewczyny, 38 chłopców¹⁹) drugich klas gimnazjalnych.

Do badania wykorzystałam metodę sondażu diagnostycznego, z zastosowaniem techniki wypracowania oraz ankiety. Przeprowadzony sondaż przebiegał dwuetapowo. W pierwszym etapie zadaniem uczniów było napisanie wypracowania nt. „Mój nauczyciel”. Zebrany materiał został następnie poddany analizie ilościowo - jakościowej i na podstawie uzyskanych informacji przygotowany został częściowo skategoryzowany kwestionariusz ankiety. Otrzymane od uczniów informacje uka-

¹⁸ J. Stefanovic, Psychologia wzajemnych kontaktów nauczycieli i uczniów, Warszawa 1976.

¹⁹ Ponieważ zmienna niezależna jaką jest płeć nie różnicowała w istotny sposób wyników badań, dlatego też w dalszym omawianiu uzyskanych wyników nie będą odnosiła się do całej badanej populacji, bez rozgraniczenia na płeć.

zały, że uczniowie postrzegają swoich nauczycieli odwołując się do dwóch grup właściwości: wychowawczych (komunikacja, poszanowanie prywatności ucznia, sprawiedliwość) i dydaktycznych.

Analiza zebranego materiału badawczego pozwala na stwierdzenie, iż młodzi ludzie mówiąc o nauczycielu najczęściej zwracali uwagę na sferę wychowawczą (72 uczniów, co stanowi 80% badanej grupy). W wypowiedziach uczniów pojawiły się sformułowania wskazujące, iż cenią u nauczycieli kompetencje komunikacyjne (70,8% badanych), które w literaturze przedmiotu rozumiane są jako ukierunkowana interakcja, kształtująca, podtrzymująca i regulująca stosunki jednostki z otoczeniem.²⁰ Niestety badani uczniowie - podkreślając rolę kompetencji komunikacyjnych - wskazują na negatywne zachowania nauczycieli (84,3%²¹), które nie sprzyjają podtrzymywaniu interakcji. Uważają, że komunikacja między nimi a nauczycielami ma charakter jednostronny, oparty na dyskwalifikacji i poniżaniu uczniów. Obok negatywnych opinii pojawiły się również stwierdzenia pozytywne (15, 7%). Jedna z uczennic powiedziała: *Bardzo mi się podoba nasz pedagog, umie porozumiewać się z uczniami, doskonale ich rozumie*²².

Pamiętać należy o tym, że jednostronna komunikacja, wprowadzanie poczucia niepewności, lęku, powoduje, iż uczniowie będą utożsamiali uczenie się tylko z aktywnością szkolną, która w takim kształcie nie wpływa na życie ucznia poza szkołą. Drugim niebezpieczeństwem tkwiącym w takiej postawie komunikacyjnej jest przekonanie uczniów, że uczenie się oznacza udzielenie właściwej (z punktu widzenia nauczyciela) odpowiedzi, natomiast wszelkie wątpliwości czy sceptycyzm wyrażane podczas zajęć są niepożądane.

Okres adolescencji jest etapem w życiu młodego człowieka, w którym dąży do samodzielności i niezależności od dorosłych²³. Ponadto pragnie zachować swoją prywatność. Niestety, zdaniem badanych uczniów (12 osób) nauczyciele nie respektują ich prywatności, a najczęściej stosowaną metodą wychowawczą (i zapewne ich zdaniem najskuteczniejszą) jest kara. Jako ilustracja niech posłuży wypowiedź uczennicy *Nauczyciele mieszają się w życie uczniów, często jest tak, że nawet za coś małego potrafią ukarać*.

Prawidłowe stosunki interpersonalne panujące pomiędzy nauczycielem a uczniami sprzyjają zaspokojeniu wielu potrzeb psychofizycznych, jak również ułatwiają bar-

---

²⁰ Por. J. Malinowska, Kompetencje komunikacyjne współczesnego nauczyciela - moda czy konieczność, w: Nauczyciel w zmieniającej się rzeczywistości społecznej, red. Wrocław 2000.

²¹ Zarówno przy negatywnym jak i pozytywnym akcentowaniu kompetencji komunikacyjnych dane procentowe były liczone od 51 osób, które wskazały na znaczenie tych kompetencji.

²² Cytując wypowiedzi uczniów zachowałam „oryginalną” pisownię.

²³ Por. A. Brzezińska, Społeczna psychologia rozwoju, Warszawa 2000; M. Przetacznik - Gierowska, M. Tyszkowa, Psychologia rozwoju człowieka, Warszawa 1996.

dziej intensywne i trwałe oddziaływanie na osobowość, rozwój intelektualny i moralno - społeczny.²⁴

W przeprowadzonych przeze mnie badaniach gimnazjaliści (58,3 %) podkreślają, iż źródłem konfliktów są najczęściej nauczyciele a przyczyny tych nieporozumień tkwią w niesprawiedliwości nauczycieli, nerwowości i wybuchowości, formalizmie, zbyt wysokich wymaganiach. Dla zilustrowania zacytuje kilka wypowiedzi:

*Bardzo nie lubie pani ..... ponieważ jest niewyrozumiała
Niektórzy nawet oskarżają o to czego nie zrobiliśmy
Niektórzy nauczyciele patrzą na nazwisko. Czyli nie traktują wszystkich
fer.*

Nie powinny dziwić pojawiające się negatywne zabarwienia w wypowiedziach uczniów na temat swoich nauczycieli. W literaturze podkreśla się²⁵, że stosunek nauczyciela do ucznia ma wpływ na kształtowanie się emocjonalnego nastawienia ucznia do nauczyciela. Bardzo często postępowanie nauczyciela znajduje swoje odbicie w reakcjach uczniów oraz w ich stosunku do nauczyciela. Nauczyciele pracujący w gimnazjum - po zapoznaniu się z podstawą programu wychowawczego i partycypowaniu w tworzeniu szkolnego programu wychowawczego - powinni mieć świadomość, że gimnazjum ma być miejscem, w którym uczniowie nabywają kompetencje interpersonalne. Wypowiedzi gimnazjalistów - szczególnie te negatywne - pozwalają na sformułowanie stwierdzenia, że stosunki interpersonalne między nauczycielami a uczniami nie przebiegają najlepiej. Jeżeli relacje z nauczycielem nie dostarczają młodym ludziom materiału do kształtowania i wzbogacania kompetencji interpersonalnych, można przypuszczać, że nie będzie również w takiej szkole realizowane przez młodego człowieka zadanie rozwojowe związane z nabywaniem i kształtowaniem relacji interpersonalnych z rówieśnikami.

Jedną z funkcji jaką pełni nauczyciel w szkole jest funkcja dydaktyczna. Pełnienie jej sprzyja oddziaływaniu nauczyciela na uczniów w bezpośrednio tworzonych przez siebie i kontrolowanych sytuacjach dydaktycznych. Wynikiem uczestnictwa w tych sytuacjach jest określone doświadczenie, a ono stanowi podstawę rozwoju ucznia. Właściwości dydaktyczne nauczycieli były rzadziej niż właściwości wychowawcze akcentowane przez uczniów, jednak i na ten aspekt zwróciło uwagę 71,1% badanych.

Ocena przez uczniów pracy dydaktycznej nauczycieli rozciąga się na pewnym kontinuum. Wypowiedzi oscylują między pozytywnymi (59,4%) a negatywnymi (40,6%). Niektórzy uczniowie zaznaczają, że:

²⁴ Por. Z. Zaborowski, Stosunki międzyludzkie w wychowaniu, Warszawa 1976.

²⁵ Patrz np. A. Janowski, Psychologia społeczna a zagadnienia wychowania, Warszawa 1980, M. Lewicka, Psychologia spostrzegania społecznego, Warszawa 1985.

Bardzo lubię swojego wychowawcę (...) ona jest nauczycielką Angielskiego. Zabardzo nie umie tłumaczyć ale się stara

Bardzo lubię nauczycieli, którzy opowiadają własnymi zdaniem temat, nie zrzynają z książki wtedy opowiedziany temat przez nauczyciela jest lepiej rozumiany.

Bo czasami nauczyciele prowadzą nieciekawe lekcje

W zeszłym roku uczył mnie wspaniały człowiek, ale niestety w tym roku już nie. Nie znałam jeszcze nigdy tak wyrozumiałego i otwartego nauczyciela jak on. Traktował nas jak równego sobie, nigdy nie był okrutny i nie wrzeszczał jak niektórzy z jego kolegów.

Brak umiejętności rozbudzania zainteresowania uczniów wykładanym materiałem oraz nieumiejętność rozbudzenia przez nauczyciela u swoich wychowanków kompetencji poznawczych powoduje, iż przyswajane przez tych młodych ludzi wiadomości są wybiórcze i niepełne. Mówiąc o umiejętnościach dydaktycznych nauczycieli widzianych oczami uczniów, należy zadać sobie pytanie o źródło takiej sytuacji. Próba odpowiedzi stanowić może materiał kolejnej pracy.

Wprowadzając reformę struktury systemu edukacji podkreślano, że gimnazjum ma stanowić miejsce wszechstronnego rozwoju ucznia. Rozwojowi temu miały sprzyjać liczne zajęcia pozalekcyjne, podczas których nauczyciele mogliby również poznawać swoich wychowanków. W szkole, w której prowadziłam badania istnieje ok. 20 form zajęć pozalekcyjnych (koła sportowe, zainteresowań, przedmiotowe). Formy te cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony uczniów. Również podczas tych zajęć nauczyciele są obserwowani przez uczniów, a ich zachowania są interpretowane przez gimnazjalistów, którzy mówią:

(...) muszę pochwalić nauczycieli co zostają po lekcjach by robić kółka plastyczne.

Bardzo lubię nauczycieli poza lekcjami.

Uczniowie - chociaż w pytaniach skategoryzowanych pojawiały się cechy dotyczące wyglądu nauczyciela - nie koncentrowali się na tych cechach. W wypracowaniach, które pisali gimnazjaliści pojawiały się jedynie sporadyczne (3 badanych) wskazania cech dotyczących wyglądu zewnętrznego nauczyciela. Uczniowie ci stwierdzili, że ubiór nauczycieli powinien być bardziej „na czasie”.

Jeśli przyjąć, że liczba udzielanych informacji o nauczycielu zależy od bogactwa uczniowskich doświadczeń ze wspólnie przeżywanych sytuacji oraz potrzeby ich przekazywania²⁶, to z badań wynika, że uczniowie dobrze znają swoich nauczycieli i wykazują chęć dzielenia się spostrzeżeniami. Można przypuszczać, że niewiele jest zachowań nauczyciela, uchwytnych w jego działalności dydaktycznej, których uczniowie by nie spostrzegali.

²⁶ Por. J. Stefanovic, op. cit, s. 47.

Czym skorupka ...

Szkoła jest miejscem, w którym zdobywa się informacje służące do oceny własnych umiejętności intelektualnych i predyspozycji zawodowych decydujących o dalszym kształceniu się. Dla młodzieży w wieku 13-16 lat szkoła i nauka należą do głównych i ważnych obszarów jej aktywności a doświadczenia zdobyte w tym okresie stanowią podbudowę dalszych sposobów interpretowania i odnajdywania się w nowej rzeczywistości. Dlatego ważne jest dostarczanie takich doświadczeń, które pomogą w osiąganiu coraz to wyższych etapów rozwoju. Jaka jest zatem rola nauczyciela w procesie wszechstronnego rozwoju ucznia? Jakie cechy powinien posiadać nauczyciel pracujący w gimnazjum? W literaturze z zakresu pedagogologii niejednokrotnie podejmowano próby (co starałam się wcześniej podkreślić) zbudowania idealnego modelu nauczyciela. Sądzę, że w zmieniającej się rzeczywistości edukacyjnej, gdy specyfiką pracy nauczyciela jest pełnienie wielu, zróżnicowanych ról zawodowych trudno mówić o modelu nauczyciela. Współczesny nauczyciel powinien być nastawiony na nieustanne interpretowanie i nadawanie znaczeń otaczającej go rzeczywistości. Dzięki takiemu nastawieniu będzie miał możliwość stwarzania klimatu psychologicznego sprzyjającego rozwojowi uczniów. Klimatu opartego na autentyczności, akceptacji i empatycznym zrozumieniu. Uwzględnienie przez nauczyciela powyższych czynników, będzie sprzyjało budowaniu jego obrazu u uczniów. Należy zapamiętać, że požądane z wychowawczego punktu widzenia jest to, żeby obraz ten był pozytywny, spójny i towarzyszył mu pozytywny afekt, gdyż tylko wtedy będziemy mogli wpłynąć na motywację ucznia do aktywnego uczestnictwa w zajęciach. Młody człowiek wówczas chętnie korzysta ze swoich zasobów (dzieli się tym, co dotychczas wie, potrafi) i przez zaangażowane uczestnictwo w lekcji wzbogaca je i pomnaża. Brak nadmiernego, paraliżującego stresu pozwala mu na kreatywne podejście do stawianych mu zadań. Ma to swoje konsekwencje w pozytywnym radzeniu sobie z wymaganiami sytuacji edukacyjnej, w ocenach, jakie otrzymuje, w nastawieniu nauczyciela wobec niego. To z kolei skutkuje umocnieniem się pozytywnego obrazu szkoły, nauczyciela, a co nie mniej ważne - obrazu samego siebie, gdyż wzmacnia poczucie kompetencji oraz poczucie własnej wartości ucznia.

Nauczyciele powinni dążyć do tego, aby byli spostrzegani przez wychowanków jako osoby kompetentne, gotowe nie tylko do przekazania materiału ale również do pomocy. Powinni dążyć do tego, aby nie byli spostrzegani przez swoich uczniów jako - jak to określił gimnazjalista - *przybysze z kosmosu którzy przybyli tu po to aby przygotować ....Aby później zabrać nas do kosmosu.*

Summary

It's not the aim of the above text to present the image of an ideal teacher, but to attempt to answer the question how a „pattern” teacher can be perceived by grammar - school pupils. The author, before presenting the results of his research, shows the process in which the picture of a teacher is being formed and transformed by a pupil and he also presents chosen classifications of teacher's qualities. Based on this, he tries to present the results of the conducted research, which was done among grammar - school pupils. Analysing the individual areas connected with the teacher portrayal, which were emphasised by pupils, the author refers to *the foundations of the reform of the educational system*, and he tries to affirm whether and to what extent, the picture of a teacher created by pupils contributes to their universal development. In trying to summarise the given results of the research, the author depicts the features of a teacher about which one shouldn't forget, when the aim is to enhance the development of young people.